

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 13ης Οκτωβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρο 3, παράγραφος 1, και άρθρο 8 – Κριτήρια εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας – Σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση – Απαίτηση καλής πίστης εκ μέρους του επαγγελματία – Δυνατότητα διασφάλισης υψηλότερου επιπέδου προστασίας από αυτό που προβλέπεται στην οδηγία»

Στην υπόθεση C-405/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Višje sodišče v Mariboru (εφετείο Maribor, Σλοβενία) με απόφαση της 8ης Ιουνίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Ιουνίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

FV

κατά

NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR d.d.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Plešič, προεδρεύοντα, I. Jarukaitis και Z. Csehi (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η FV, εκπροσωπούμενη από τον R. Preininger, odvetnik,
- η Σλοβενική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την B. Jovin Hrastnik,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την B. Rous Demiri και τον N. Ruiz García,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σλοβενική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, καθώς και των άρθρων 8 και 8α της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011 (ΕΕ 2011, L 304, σ. 64) (στο εξής: οδηγία 93/13).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της FV, καταναλώτριας, και της NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR d.d., τραπεζικού ιδρύματος σλοβενικού δικαίου, σχετικά με σύμβαση πίστωσης και συνδεδεμένες με τη σύμβαση αυτή δικαιοπραξίες.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η δωδέκατη και η δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχουν ως εξής:

«Εκτιμώντας [...] ότι, [...] ως έχουν σήμερα οι εθνικές νομοθεσίες, μόνον μερική εναρμόνιση είναι δυνατή· ότι, ιδίως, μόνον οι συμβατικές ρήτρες για τις οποίες δεν υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας οδηγίας· ότι έχει σημασία εν προκειμένω να δοθεί στα κράτη η δυνατότητα, τηρουμένης της συνθήκης, να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας·

[...]

ότι η βάση των καθορισθέντων γενικών κριτηρίων [...] εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών, ιδίως στις επαγγελματικές δραστηριότητες δημοσίου δικαίου που παρέχουν υπηρεσίες στο κοινό λαμβάνοντας υπόψη την ταυτότητα συμφερόντων με τους χρήστες, πρέπει να συμπληρώνεται από κάποιο μέσο γενικής αξιολόγησης των διάφορων εμπλεκόμενων συμφερόντων· ότι αυτό αποτελεί την απαίτηση καλής πίστης· ότι, κατά την εκτίμηση της καλής πίστης, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διαπραγματευτική δύναμη εκτέρου των συμβαλλομένων, στο αν ο καταναλωτής παρακινήθηκε κατά οποιοδήποτε τρόπο να αποδεχθεί τη ρήτρα και αν η παροχή των αγαθών ή των υπηρεσιών έγινε κατόπιν ειδικής παραγγελίας του καταναλωτή· ότι αυτή η απαίτηση μπορεί να ικανοποιηθεί από τον επαγγελματία όταν συναλλάσσεται με έντιμο και δίκαιο τρόπο με τον αντισυμβαλλόμενο του οποίου οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα νόμιμα συμφέροντα».

4 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

5 Το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας ορίζει:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. [...]»

6 Το άρθρο 8 της ίδιας οδηγίας έχει ως ακολούθως:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.»

7 Το άρθρο 8α, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«1. Εάν κράτος μέλος εγκρίνει διατάξεις δυνάμει του άρθρου 8, ενημερώνει σχετικώς την Επιτροπή, καθώς και για κάθε μεταγενέστερη μεταβολή, ειδικότερα εφόσον οι εν λόγω διατάξεις:

- επεκτείνουν το τεστ αθέμιτων πρακτικών σε ατομικά συμφωνούμενους συμβατικούς όρους ή στην επάρκεια της τιμής ή της αμοιβής ή
- περιέχουν καταλόγους συμβατικών όρων που πρέπει να θεωρούνται ως αθέμιτοι.

2. Η Επιτροπή διασφαλίζει ότι καθίσταται εύκολη η πρόσβαση των καταναλωτών και των εμπόρων στα κατά την παράγραφο 1 στοιχεία, μεταξύ άλλων και από αποκλειστική ιστοσελίδα.»

Το σλοβενικό δίκαιο

8 Το άρθρο 24 του Zakon o varstvu potrošnikov (νόμου για την προστασία των καταναλωτών) (Uradni list RS, αριθ. 98/04, κωδικοποιημένο κείμενο, στο εξής: ZVPot) προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«1. Οι συμβατικές ρήτρες θεωρούνται καταχρηστικές εάν:

- δημιουργούν, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση ή
- καθιστούν την εκτέλεση της σύμβασης αδικαιολογήτως ζημιογόνο για τον καταναλωτή ή
- έχουν ως αποτέλεσμα να διαφέρει σημαντικά η εκτέλεση της σύμβασης από ό,τι θα μπορούσε ευλόγως να αναμένει ο καταναλωτής ή
- αντιβαίνουν στην αρχή της καλής πίστης και των χρηστών συναλλακτικών ηθών.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 9 Στις 19 Σεπτεμβρίου 2007, η NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR συνήψε με τη μητέρα της FV σύμβαση πίστωσης. Δεδομένου ότι η τελευταία απεβίωσε, η FV ανέλαβε, στις 21 Ιουλίου 2014, δυνάμει σύμβασης αναδοχής χρέους, την υποχρέωση να επιστρέψει στην αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης το υπόλοιπο της σύμβασης πίστωσης. Με την τελευταία αυτή σύμβαση, η λήπτρια της πίστωσης δανείστηκε ποσό 149 220 ελβετικών φράγκων (CHF) (περίπου 89 568 ευρώ κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης πίστωσης), το οποίο έπρεπε να εξοφληθεί εντός προθεσμίας 240 μηνών.
- 10 Η εν λόγω σύμβαση πίστωσης δεν περιέχει όρους ως προς την εφαρμοστέα συναλλαγματική ισοτιμία. Αντιθέτως, κατά το άρθρο 12 της σύμβασης αυτής, τον συναλλαγματικό κίνδυνο αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου η λήπτρια της πίστωσης.
- 11 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, ο συναλλαγματικός κίνδυνος επήλθε, δεδομένου ότι, στις 29 Ιανουαρίου 2018, η λήπτρια της πίστωσης έπρεπε ακόμη να επιστρέψει στην αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης ποσό 72 049,58 ευρώ.
- 12 Στις 9 Απριλίου 2018, η FV άσκησε αγωγή ενώπιον του Okrožno sodišče v Mariboru (περιφερειακού δικαστηρίου του Maribor, Σλοβενία) με αίτημα, μεταξύ άλλων, να διαπιστωθεί η ακυρότητα της επίμαχης στην κύρια δίκη σύμβασης πίστωσης, προβάλλοντας τις μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου. Μετά την απόρριψη της αγωγής αυτής από το εν λόγω δικαστήριο, η FV άσκησε έφεση ενώπιον του Višje sodišče v Mariboru (εφετείου Maribor, Σλοβενία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου.
- 13 Κατά το δικαστήριο αυτό, η επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί εξαρτάται, κατ' ουσίαν, από το κατά πόσον το άρθρο 24, παράγραφος 1, του ZVPot είναι σύμφωνο με το γράμμα και τους σκοπούς της οδηγίας 93/13. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής μπορεί να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε οι προϋποθέσεις της «καλής πίστης» και της «σημαντικής ανισορροπίας» να είναι διακριτές και ανεξάρτητες μεταξύ τους, με αποτέλεσμα, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της οποίας έχει επιληφθεί, το δικαστήριο αυτό να μη χρειάζεται να εξετάσει αν η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης ενήργησε καλόπιστα.
- 14 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι από τη δωδέκατη και τη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με τα άρθρα της 8 και 8α, προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν διατάξεις που να διασφαλίζουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας των καταναλωτών από εκείνο που εγγυάται η εν λόγω οδηγία και ότι, στην περίπτωση αυτή, οι οικείες διατάξεις πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή. Κατά το αιτούν δικαστήριο όμως, οι διατάξεις που αφορούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν κοινοποιήθηκαν από τη Δημοκρατία της Σλοβενίας στην Επιτροπή.
- 15 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου δεν προκύπτει σαφής ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, βάσει της οποίας θα μπορούσε να αποφασίσει αν η ερμηνεία και η εφαρμογή της κρίσιμης διάταξης του εθνικού δικαίου είναι σύμφωνη με τους σκοπούς της οδηγίας αυτής. Εκτός αυτού, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι από πολλές αποφάσεις του Vrhovno sodišče (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Σλοβενία) προκύπτει ότι οι δύο προϋποθέσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 πρέπει να ερμηνεύονται ως σωρευτικές, πράγμα το οποίο είναι αντίθετο προς τα συμφέροντα του καταναλωτή και προσφέρει μικρότερη προστασία από εκείνη την οποία διασφαλίζει το εθνικό

δίκαιο. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η άποψη αυτή δεν συνάδει με τη νομολογία του Δικαστηρίου η οποία, μολονότι επιτρέπει στα ανώτατα εθνικά δικαστήρια να προσδιορίζουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τα κριτήρια που έχει θέσει το ίδιο το Δικαστήριο, δεν τους επιτρέπει να εμποδίζουν τα κατώτερα δικαστήρια να διασφαλίζουν στους καταναλωτές την πλήρη αποτελεσματικότητα της οδηγίας 93/13 καθώς και την πρόσβαση σε αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

- 16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Višje sodišče v Mariboru* (εφετείο Maribor) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με τα άρθρα 8 και 8α της οδηγίας [93/13], την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνικές διατάξεις που χαρακτηρίζουν τις δύο προϋποθέσεις της “καλής πίστης” και της “σημαντικής ανισορροπίας” ως εναλλακτικές (διακριτές, αυτοτελείς και ανεξάρτητες μεταξύ τους προϋποθέσεις), οπότε η ύπαρξη κρίσιμων πραγματικών περιστατικών που ανάγονται σε μία μόνον από τις δύο αυτές προϋποθέσεις αρκεί για την κρίση περί καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 17 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας όταν αυτή δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, χωρίς ωστόσο να εξετάζεται, σε μια τέτοια περίπτωση, η απαίτηση περί «καλής πίστης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1.
- 18 Πρέπει ευθύς εξαρχής να διευκρινιστεί ότι η οδηγία 93/13 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν μηχανισμό που να διασφαλίζει ότι όσες συμβατικές ρήτρες δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μπορούν να ελέγχονται προκειμένου να διαπιστωθεί ο ενδεχόμενος καταχρηστικός τους χαρακτήρας. Στο πλαίσιο αυτό, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να διαπιστώσει, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13, εάν, με γνώμονα τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, η ρήτρα αυτή πληροί τις απαιτήσεις καλής πίστωσης, ισορροπίας και διαφάνειας που θέτει η εν λόγω οδηγία (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2019, *Profi Credit Polska*, C-419/18 και C-483/18, EU:C:2019:930, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 19 Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ρήτρα σύμβασης συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση αυτή.
- 20 Αναφερόμενο στις έννοιες της «καλής πίστης» και της «σημαντικής ανισορροπίας» σε βάρος του καταναλωτή μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προσδιορίζει μόνον

αφηρημένα τα στοιχεία που καθιστούν καταχρηστική μια συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης (απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2021, *Dexia Nederland*, C-229/19 και C-289/19, EU:C:2021:68, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 21 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, προκειμένου να προσδιοριστεί αν μια ρήτρα δημιουργεί, σε βάρος του καταναλωτή, «σημαντική ανισορροπία» μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, πρέπει ιδίως να λαμβάνονται υπόψη οι κανόνες που εφαρμόζονται βάσει της εθνικής νομοθεσίας στην περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχει σχετική συμφωνία των μερών. Μέσω αυτής της συγκριτικής ανάλυσης θα είναι ο εθνικός δικαστής σε θέση να εκτιμήσει αν, και, ενδεχομένως, σε ποιον βαθμό, η σύμβαση περιάγει τον καταναλωτή σε δυσμενέστερη νομική θέση από εκείνη την οποία προβλέπει η ισχύουσα εθνική νομοθεσία. Ομοίως, είναι σημαντικό προς τούτο να εξετασθεί η νομική θέση στην οποία βρίσκεται ο εν λόγω καταναλωτής από πλευράς των μέσων που διαθέτει, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, για να επιτύχει την παύση της χρήσης καταχρηστικών ρητρών (απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2021, *Dexia Nederland*, C-229/19 και C-289/19, EU:C:2021:68, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 22 Ο δε έλεγχος περί της ύπαρξης ενδεχόμενης «σημαντικής ανισορροπίας» δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο σε μια ποσοτικού χαρακτήρα οικονομική εκτίμηση, βασιζόμενη σε σύγκριση μεταξύ του συνολικού ποσού της συναλλαγής η οποία αποτέλεσε αντικείμενο της σύμβασης, αφενός, και των δαπανών που βάσει της ως άνω ρήτρας βαρύνουν τον καταναλωτή, αφετέρου. Πράγματι, σημαντική ανισορροπία μπορεί να προκύψει από αυτή και μόνη την αρκούντως σοβαρή επιδείνωση της νομικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται, δυνάμει των εθνικών διατάξεων, ο καταναλωτής, ως συμβαλλόμενος στην οικεία σύμβαση, είτε αυτή λαμβάνει τη μορφή περιορισμού του περιεχομένου των δικαιωμάτων που αντλεί σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές από τη σύμβαση είτε τη μορφή εμποδίου στην άσκησή τους ή ακόμη τη μορφή επιβάρυνσής του με πρόσθετη υποχρέωση, την οποία δεν προβλέπουν οι εθνικοί κανόνες (απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2021, *Dexia Nederland*, C-229/19 και C-289/19, EU:C:2021:68, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 23 Όσον αφορά το ζήτημα εάν υπάρχει συμμόρφωση προς την απαίτηση καλής πίστης κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, από τη νομολογία προκύπτει ότι, λαμβανομένης υπόψη της δέκατης έκτης αιτιολογικής σκέψης της, ο εθνικός δικαστής πρέπει, προς τον σκοπό αυτό, να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, συναλλασσόμενος με έντιμο και δίκαιο τρόπο με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχθεί την οικεία ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγμάτευσης (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, *Kiss και CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 24 Επομένως, όπως προκύπτει από τη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, η απαίτηση της «καλής πίστης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, είναι ένα στοιχείο που καθιστά δυνατό να εξακριβωθεί αν ο επαγγελματίας συναλλάχθηκε με έντιμο και δίκαιο τρόπο με τον καταναλωτή, του οποίου οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα νόμιμα συμφέροντα. Από την εν λόγω αιτιολογική σκέψη προκύπτει επίσης ότι, κατά την εκτίμηση της καλής πίστης, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διαπραγματευτική δύναμη εκάτερου των συμβαλλομένων, στο αν ο καταναλωτής παρακινήθηκε κατά οποιοδήποτε τρόπο να αποδεχθεί τη ρήτρα και αν η παροχή των αγαθών ή των υπηρεσιών έγινε κατόπιν ειδικής παραγγελίας του καταναλωτή.

- 25 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η έννοια της «καλής πίστης» είναι απολύτως συνυφασμένη με την εξέταση της καταχρηστικής φύσεως συμβατικής ρήτρας (διάταξη της 17ης Νοεμβρίου 2021, *Unión de Créditos Inmobiliarios*, C-79/21, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2021:945, σκέψη 38).
- 26 Κατά συνέπεια, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αξιολογήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της εξεταζόμενης υπόθεσης, πρώτον, την ενδεχόμενη μη συμμόρφωση προς την απαίτηση της καλής πίστης και, δεύτερον, την ύπαρξη ενδεχόμενης σημαντικής ανισορροπίας εις βάρος του καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, *Kiss και CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα δύο στοιχεία στα οποία αναφέρεται το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 απαιτούν, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, εκτίμηση από τον εθνικό δικαστή βάσει των κριτηρίων που προσιδιάζουν σε αυτά, προκειμένου να καθορισθεί, στη συνέχεια, αν η επίμαχη ρήτρα έχει καταχρηστικό χαρακτήρα, διευκρινιζόμενου ότι η εκτίμηση των ως άνω στοιχείων βάσει των εν λόγω κριτηρίων δεν αποκλείει την ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ τους.
- 28 Επιπλέον, η διαφάνεια συμβατικής ρήτρας, την οποία απαιτεί το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13, αποτελεί ένα από τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο της εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής η οποία πρέπει να διενεργείται από το εθνικό δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, *BNP Paribas Personal Finance*, C-609/19, EU:C:2021:469, σκέψη 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 29 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν μπορεί, κατ' εφαρμογήν της σλοβενικής νομοθεσίας, να αποφανθεί επί της διαφοράς της κύριας δίκης χωρίς να εξετάσει το ζήτημα αν ο επαγγελματίας ενήργησε καλόπιστα. Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν η ύπαρξη, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση μπορεί να αρκεί, τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης, για να αποδειχθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας.
- 30 Συναφώς, επισημαίνεται, καταρχάς, ότι, κατά τη δωδέκατη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία 93/13 προβλίνει μόνο σε μερική και ελάχιστη εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών περί καταχρηστικών ρητρών, ενώ τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα, τηρουμένης της Συνθήκης ΛΕΕ, να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της οδηγίας. Επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 8 της οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από αυτήν, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη Συνθήκη ΛΕΕ, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, *Τράπεζα Πειραιώς*, C-243/20, EU:C:2021:1045, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 31 Στη συνέχεια, πρέπει να υπομνησθεί ότι η οδηγία 93/13 μεταφέρθηκε στη σλοβενική έννομη τάξη με τον *ZVPot*. Έτσι, το άρθρο 24, παράγραφος 1, του *ZVPot* προβλέπει τέσσερις περιπτώσεις, συνδεδεμένες με το διαζευκτικό «ή», στις οποίες συμβατική ρήτρα θεωρείται καταχρηστική. Μεταξύ των περιπτώσεων αυτών περιλαμβάνονται τόσο η περίπτωση κατά την οποία η συμβατική ρήτρα δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των

δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση (πρώτη περίπτωση) όσο και η περίπτωση κατά την οποία η συμβατική ρήτρα αντιβαίνει στην αρχή της καλής πίστης και των χρηστών συναλλακτικών ηθών (τέταρτη περίπτωση).

- 32 Στο πλαίσιο αυτό, λαμβανομένων υπόψη των γραπτών παρατηρήσεων της Σλοβενικής Κυβέρνησης σχετικά με την έννοια της «καλής πίστης και των χρηστών συναλλακτικών ηθών», πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται στο Δικαστήριο να λαμβάνει υπόψη, στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ αυτού και των εθνικών δικαστηρίων, το πραγματικό και νομοθετικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα όπως τα εξειδικεύει η απόφαση περί παραπομπής, οπότε η εξέταση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί να πραγματοποιείται υπό το πρίσμα της ερμηνείας του εθνικού δικαίου την οποία επικαλείται η κυβέρνηση κράτους μέλους ή διάδικος της κύριας δίκης [πρβλ. απόφαση της 15ης Απριλίου 2021, *État belge* (Στοιχεία μεταγενέστερα της απόφασης μεταφοράς), C-194/19, EU:C:2021:270, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 33 Κατά τα λοιπά, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 23 και 24 της παρούσας απόφασης, η απαίτηση «καλής πίστης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της δέκατης έκτης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας αυτής.
- 34 Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13, τα κράτη μέλη είναι καταρχήν ελεύθερα να επεκτείνουν την προστασία που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής (πρβλ. απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, *Lovasné Tóth*, C-34/18, EU:C:2019:764, σκέψη 47), υπό τον όρο ότι η οικεία εθνική ρύθμιση διασφαλίζει υψηλότερο επίπεδο προστασίας για τους καταναλωτές και δεν θίγει τις διατάξεις των Συνθηκών (πρβλ. απόφαση της 2ας Απριλίου 2020, *Condominio di Milano, via Meda*, C-329/19, EU:C:2020:263, σκέψη 37).
- 35 Μια εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη επιδιώκει τον σκοπό της προστασίας των καταναλωτών τον οποίο εγγυάται η οδηγία 93/13. Εκτός αυτού, είναι ικανή να διασφαλίσει στους καταναλωτές, σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής, επίπεδο αποτελεσματικής προστασίας υψηλότερο από εκείνο που προβλέπει η οδηγία, πράγμα το οποίο εναπόκειται πάντως στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τη σχετική εθνική νομολογία.
- 36 Επιπλέον, λαμβανομένων υπόψη των ερωτημάτων του αιτούντος δικαστηρίου, επισημαίνεται ότι η Επιτροπή τόνισε, με τις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, ότι οι σλοβενικές αρχές την είχαν πράγματι ενημερώσει για τους κανόνες σχετικά με τα κριτήρια και τον τρόπο εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών, σύμφωνα με όσα προβλέπει το άρθρο 8α της οδηγίας 93/13, οπότε η διάταξη αυτή δεν μπορεί, εν προκειμένω, να ασκήσει επιρροή στη ζητούμενη ερμηνεία.
- 37 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας όταν αυτή δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, χωρίς ωστόσο να εξετάζεται, σε μια τέτοια περίπτωση, η απαίτηση περί «καλής πίστης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές,

έχουν την έννοια ότι:

δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας όταν αυτή δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, χωρίς ωστόσο να εξετάζεται, σε μια τέτοια περίπτωση, η απαίτηση περί «καλής πίστης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1.

(υπογραφές)